

דגם הוראה בספרות

"ג'ינג'י"

מרים ילן-שטקליס

היצירה מופיעה במעגל הראשון – יצירות הליבה לכיתות ג-ד
בחינוך הממלכתי והממלכתי-דתי

פיתוח: צוות החינוך הלשוני במזכירות הפדגוגית, בשיתוף הפיקוח על הוראת הספרות.

כתיבה: ד"ר טלי יניב, מפמ"ר ספרות ממלכתי-דתי, דליה הלוי, מפקחת על החינוך הלשוני, המזכירות הפדגוגית ענת רויטר, מדריכה ארצית, צוות החינוך הלשוני, המזכירות הפדגוגית סיגל חסון, מדריכה ארצית, צוות החינוך הלשוני, המזכירות הפדגוגית.

קראו והעירו: ד"ר שלמה הרציג, מפמ"ר ספרות ממלכתי אתי בוקשפון, מנהלת המחלקה למיומנויות יסוד באגף לחינוך יסודי יעל נדלר, מפקחת על החינוך הלשוני בחמ"ד אורית רוזנמן, מדריכה ארצית, צוות החינוך הלשוני, המזכירות הפדגוגית יאירה אסרף-דרומי, מדריכה ארצית, צוות החינוך הלשוני, המזכירות הפדגוגית דבורה כהן, מדריכה בחינוך הלשוני בחמ"ד גילה קרול, מדריכה ארצית במחלקה למיומנויות יסוד.

עריכת הלשון: ליאורה הרציג.

תוכן העניינים

[עמ' 4](#) מבוא

[עמ' 8](#) היצירה

[עמ' 9](#) על היצירה

מהלך ההוראה

[עמ' 10](#) 1. הכנה למפגש עם היצירה

[עמ' 11](#) 2. האזנה לקריאה מוטעמת של היצירה מפי קורא מיומן

[עמ' 11](#) 3. הזמנה לחיבור אישי, אינטואיטיבי ורגשי ליצירה

[עמ' 12](#) 4. הבנת היצירה לעומק – התייחסות לרבדים הגלוי והסמוי

[עמ' 17](#) 5. הזמנה לעיבוד אישי ולביטוי יצירתי בעקבות היצירה

[עמ' 19](#) 6. הערכת הלמידה

[עמ' 20](#) רשימת מקורות לקריאה נוספת על היצירה

נספחים

[עמ' 21](#) נספח 1 – על היוצרת

[עמ' 22](#) נספח 2 – אמצעים ספרותיים ולשוניים ביצירה

מפגש עם יצירה ספרותית בכיתה

מבוא

"קריאת ספרות יפה בבית הספר נוצרה בציקר להצניק חוויות והתנסויות אסתטיות שבאמצעותן יבינו התלמידים טוב יותר את עצמם ואת לולאתם, יפתחו את הדמיון והאינטלקט, יפתחו אהבת קריאה ומודעות ספרותית ואת היכולת להעריך יצירות ספרות. הספרות היא כלי להנחלת אוצרות התרבות והמחשבה... המפגש עם מאון יצירות הקשורות לצולמט של התלמידים וצולמות המרוחקים מהם, יחזק את ההשתייכות לחברה ולקהילה, יתרום לבניית הזהות האישית ויאפשר גישה לצולמות אחרים בדרך מיוחדת של חשיבה שלא ניתן להשיגה בקריאה של סוגי שיה לא ספרותיים."

במהלך שנות הלימודים בבית הספר היסודי יכירו התלמידים יצירות ספרות רבות ומגוונות מהמורשת התרבותית הישראלית, היהודית והעולמית ויוכלו ליהנות מהן.

המפגש עם יצירות ספרות בכיתה וקידום מטרות ההוראה בספרות בבית הספר היסודי צריך להיעשות בדרך המתאימה לעולם השיח הספרותי. דרך זאת, חשוב שתעורר את התלמידים להפיק הנאה וחוויה אסתטית-רגשית מהיצירות, ובד-בבד תוביל אותם - באמצעות שיח כיתתי, באמצעות התבוננות בשפה וסגנון ובאמצעות פיתוח של הבנת הכתוב בממדים שונים - לפרשנות ולבחינה של השתמעויות אישיות וחברתיות מן היצירה. השתמעויות אלה עשויות להשתנות מקורא לקורא ואף מקריאה לקריאה.

כדי לשמור על ייחודיותו של עולם השיח הספרותי במהלך ההוראה לצד קידום מטרות ההוראה בספרות ובשפה, מוצעים להלן רכיבים או שלבים שחשוב לכלול במפגש עם יצירה ספרותית בכיתה. אפשר לבנות את מערך ההוראה סביב מרכיבים אלה באופן ליניארי, שלב אחר שלב, ואפשר לכרוך אותם זה בזה – כל זאת בהתאם לאופי היצירה ולמורכבותה ובהתאם לשיקולי הדעת הדידקטיים של המורים.

רכיבים בהוראה של יצירה ספרותית

- **הכנה** - ההכנה למפגש שלפני הקריאה נועדה לחבר חיבור ראשוני בין הילד לבין היצירה, מעין שער המזמין את הילד לקרוא, ליהנות וללמוד. תפקידה לעורר סקרנות ורצון מצד התלמידים להכיר את היצירה ולהכשיר את הלבבות לקריאתה ולהבנת מסריה. אפשר

¹ תכנית הלימודים בחינוך לשוני עברית-שפה, ספרות ותרבות, הוצאת ת"ל, ירושלים תשס"ג, עמ' 56.

שההכנה למפגש עם היצירה תתבסס על ידע קודם של התלמידים ועל היכרות עם הנושא, ואפשר שתתמקד בחיבור אישי רגשי של הקורא עם היצירה. כדאי שההכנה ליצירה תעורר שאלות ותיצור הפתעה, תתחבר להקשר רלוונטי או תעמיד את הרקע הרחב הדרוש להבנה. לעתים תידרש הכנה לשונית לפני המפגש עם היצירה, כדי שהתלמידים יבינו אותה לפחות ברובד הגלוי כבר בקריאה הראשונה. ביצירה שבה מילים מרכזיות הן "מילים קשות" - אפשר להקדים ולפרש אותן לפני הקריאה ואפשר לשלב את העיסוק באוצר המילים במהלך ההוראה ולנסות להבינן מתוך הקשר או על פי משפחות מילים.

מורים יכולים גם לבחור שלא להתחיל את תהליך ההוראה בהכנה מוקדמת למפגש עם היצירה, אלא להביאה ישירות בפני התלמידים.

- **מפגש ראשוני עם היצירה** - יש דרכים שונות לפגוש את היצירה בכיתה, בהן קריאה של המורה, האזנה לקריאה במדיה או קריאה דמומה. אפשר לקרוא את היצירה בשלמותה או לחשוף אותה בפני התלמידים בהדרגה. גם אם בשלב זה בחרה המורה להציע לתלמידים לקרוא את היצירה בקריאה דמומה, חשוב לזמן להם בהמשך האזנה לקריאה בקול של קורא מיומן.

"הקריאה הקולית של יצירות ספרות היא דרך להעביר חוויה אסתטית ורעשית ולבטא פרשנות לטקסט. ההקראה בקול מאפשרת למורה המקריא להשתמש באמצעים שאינם לשוניים, כמו תנועות אוף, הפצות פנימי, ובאמצעים המצניקים מוזיקליות ליצירה, כמו הטעמה, הנאנה, כדי לבטא את מרכזיותם של הקצב והמלודיה ובכך לאפשר למאזין להבין משמעויות שונות ביצירה."²

- **הזמנה לתגובה אישית** - במפגש הראשוני עם טקסט ספרותי מומלץ לשוחח על חוויות אישיות ועל רגשות שניעורו בתלמידים בעקבות הקריאה. חשוב להזמין את התלמידים לשתף את מליאת הכיתה בחווייתם האישית גם בהמשך, לאורך כל תהליך ההוראה.³ דרך הוראה זו נועדה לטפח בתלמידים גישה ייחודית לקריאת ספרות יפה.

- **הבנת היצירה תוך התייחסות לרובד הגלוי, לרובד הסמוי ולפרשנות** - במהלך ההוראה תהיה התייחסות לרובד הגלוי של היצירה, לרובד הסמוי וכן לפרשנות ביקורתית של היצירה. תפקיד המורה הוא לאפשר לתלמידים "לגלות" בכוחות עצמם רבדים שונים ביצירה, ובמקביל לחשוף בפניהם את שלא גילו בעצמם.

אחד המאפיינים של עולם השיח הספרותי הוא כתיבה השוזרת יחד אמירה גלויה וסמויה, דברים ברורים חד משמעיים, ודברים אחרים - הנתונים לפרשנותם של הקוראים. כך אפוא, תהליך הטקסט הספרותי עם התלמידים מחייב לעתים מעבר בין ממדי ההבנה השונים

² שם, עמ' 75.

³ להרחבה, קראו עמ' 56-60 בתכנית הלימודים.

ושזירתם זה בזה - בהתאם לנושאים ולרעיונות העולים מן היצירה. לעיתים כדאי לעסוק בכל אחד מהרבדים בנפרד ולעתים אין צורך להפריד ביניהם בעת ההוראה. לדוגמה: בעת העיסוק בנושא מסוים העולה מהיצירה - כגון התנהגותו של אחד הגיבורים במהלך אירוע מסוים - אפשר לעסוק בנושא ברובד הגלוי, להעמיק את הבנתו ברובד הסמוי ואף להרחיב את הרעיונות אגב ניתוח פרשני שיש לו תימוכין בטקסט ואגב חיפוש ההשתמעות האישית בעקבות הקריאה.

• **הזמנה לביטוי אישי בעקבות היצירה** - כדי לפתח הבנה ספרותית ולהעמיק את המשמעות האישית, חשוב לאפשר לתלמידים לבטא את העיבוד הרגשי והקוגניטיבי שלהם ליצירה. יש מגוון רחב של דרכים שמזמנות ביטוי כזה: דיון, כתיבה, קריאת יצירה נוספת, מבע אמנותי, או כל דרך ביטוי אחרת המתאימה לתלמידים ולמורה.

חשוב לזכור שככל אמנות, גם ספרות יוצרת אצל כל קורא השתמעויות שונות. יש אפוא לאפשר לכל תלמיד ותלמידה את החיבור האישי והפרטי שסייע להם לפתח גם את הזהות העצמית. *"בקהיליית הקוראים, שבה כל קורא מתקשר לנאמק ולבסס את פרשנותו, כאות לדי ביטוי המשמעות השונות שניתן להפיק מטקסט אחד".*⁴

• **הערכת הלמידה** - הערכת ההבנה הספרותית והלמידה של יצירות ספרות תתבסס על מטרות ההוראה, בעיקר מתוך הישג נדרש מס' 6 בתכנית הלימודים.⁵ ההערכה לא תתמקד רק בהבנת תוכן היצירה, אלא גם בהבנת תרומתם של האמצעים הספרותיים לטקסט. כדי לשמר את הייחודיות של עולם השיח הספרותי, יש להקפיד – גם בתהליכי ההערכה – על מתן אפשרות לביטוי אישי ולפרשנות ייחודית. יש לגוון גם בדרכי ההערכה. אפשר לבצע את ההערכה על יצירה שכבר נלמדה בכיתה או על ידי יישום הנלמד על יצירה אחרת.

⁴ ת"ל, הערה 1 לעיל, עמ' 56.
⁵ ת"ל, הערה 1 לעיל, עמ' 90-91.

מטרת הדגם שלפנינו היא לחשוף מגוון של היבטי התייחסות במפגש עם השיר "ג'ינג'י" כדוגמה להוראה של יצירה ספרותית על פי השלבים והעקרונות המתוארים במסמך **שלבים במפגש עם יצירה ספרותית בכיתה**.
בדגם מוצעות פעילויות מגוונות להוראת היצירה. המורה מוזמנת לבחור בדרך המתאימה לו ולכיתתו.

מטרות ההוראה

- היכרות עם יצירתה של מרים ילן-שטקליס
- גילוי משמעויות מפורשות ומשתמעות בשיר
- זיהוי נושאים, רעיונות ומסרים מרכזיים ביצירה
- הרחבת משמעותה של היצירה וקישורה אל עולם הקוראים
- זיהוי מאפיינים בולטים בשיר
- הבחנה בשימוש ייחודי במילים ובצירופי מילים.

ג'ינג'י מרים ילן-שטקליס

אמא אומרת תמיד : מחמדי,

לילדי ראש-זהב,

ראש-זהב לילדי.

וברחוב הם קוראים לי... ג'ינג'י.

בפתח הם קוראים לי ג'ינג'י

אפלו בלילה בתוך-תוך כרי

יבער שערי!

ג'ינג'י...

רבים הצבעים עמך, ה' –

תכלת פרשת על פני השמים,

ולאמא שלי חומות העינים,

ירק לעלה, ולורד נרד,

או לבן, או אדם, ועוד יש, ועוד!

רבים הצבעים עמך, ה',

יפים ומרובים!

ולמה בראת לך ילדים צהבים,

ה', צהבים?

בכיתי הערב לפני השנה,

ואמא נגשה, ודמעה בעינה.

מחמדי, לחשה, מחמדי...

ובלילה-בלילה ניבוא אליהו,

ויעמד על ידי,

ניאמר : קומה, קומה, ילדי!

ובכנף אדרתו עטפני

ונשאני –

אל על.

ושם במרום, בגן-עדן, – היכל,

ובו בהיכל – כסא-המלכות,

ויושב לו המלך דוד,

ובגדו השרביט,

וארי מימינו וארי משמאלו,

ועומדים לפניו משרתיו ושכיו,

ועומדים לפניו רבבות חילותיו,

והכל – זהב

ומתחת לפתח יורדים תלתליו –

צהבים תלתליו של המלך דוד,

צהבים תלתליו!

וכלו אדמוני.

ניאמר המלך דוד :

גש אלי, קטנטוני,

פתי שלי,

וראה – גם אני ג'ינג'י!

והביט אל עיני,

והביט אל תוכי,

וילחש : אפרוחי, אפרוחי,

ג'ינג'י שלי!

כך אמר לי דוד, כך אמר לי המלך.

ואמא שלי –

גם היא שם הייתה עמדי,

ולחשה – מחמדי,

מחמדי...

על היצירה

"גינג'י" הוא שיר ילדים לירי המספר על התמודדותו של ילד ג'ינג'י עם הדימוי העצמי שלו ועם הלעג החברתי הקשור לצבע שעריו. בשיר מתוארת דרכו של הגיבור להתמודד עם העלבון והכאב ולהפוך רגשי נחיתות וחולשה להרגשת כוח ויתרון יחסי. באופן רחב יותר, אפשר לראות בשיר תגובה על דחייה חברתית, על חריגות, זרות ובדידות.

השיר מחולק לשני חלקים עיקריים: בחלק הראשון (בתים 1-3) מתוארת תחושת השונות של הדובר, המודגשת על ידי לעגם של הילדים. בחלק השני (בתים 4-5) מוצג חלום שבו נישא הדובר בזרועותיו של אליהו הנביא למפגש עם המלך דוד, שגם שערו אדמוני. הילד מבין כי צבע שעריו, שעד אותו רגע נראה לו כחיסרון, זהה לצבע תלתליו של דוד המלך - צבע הזהב המסמל את המלכות. בעקבות המפגש הדובר-הילד לומד לקבל את עצמו ואף להיות גאה בייחודו.

היצירה מדגימה התמודדות עם קושי באמצעות חלום ומפגש דמיוני עם דוד המלך. המפגש מאפשר לגיבור להישען על דמות משמעותית ומוערכת כדי לפתח את הזהות העצמית שלו עצמו ולחזק את ה'אני'. גם התלמיד הקורא עשוי לצאת מחוזק ממפגש זה ולרכוש דרך התמודדות עם קשיים ומצבי דָּחֵק חברתיים.

באמצעות המפגש עם השיר יכולים המורים לעסוק בנושאים רגשיים ובכך לסייע במצוקות הנפש של הקוראים הצעירים. הקוראים נחשפים לתהליך של תסכול, התמודדות והתגברות. תהליך זה עשוי לעורר אמפתיה ורגישות לסבלו של האחר והזדהות עם כאבו.

ההקשר להוראה

הגורם המזמן לעיסוק בשיר יכול להיות אירועים אישיים או חברתיים שמתרחשים בחברת הילדים בכיתה, או חלק מעיסוק רחב יותר בנושאים חברתיים או בדמויות של גיבורים ספרותיים. גם אפשר ללמד את השיר במסגרת **ייחודו של יוצר**. יש לזכור כי ליצירת הספרות ערך אסתטי ותרבותי ואפשר ללמד אותה לאו דווקא בהקשר תמטי נרחב.

מהלך ההוראה

1. הכנה למפגש עם היצירה

לקראת המפגש עם היצירה חשוב לחבר בין הילדים ליצירה באופן שיצור אותם לקריאה משמעותית. על פי שיקול דעתו, יכולה המורה לדלל על עלה ולהתחיל את ההוראה בקריאת היצירה.

שיקולי דעת	מהלכי הוראה ופעילויות אפשריות
ההכנה עוסקת בהשפעה של המראה החיצוני או של תכונה בולטת אחרת על גיבוש עמדה אישית כלפי הזולת. הדוגמאות מאפשרות למורה לפתח אצל הלומדים מודעות לתפיסות סטריאוטיפיות ולהשפעתן על גיבוש העמדה האישית כלפי אנשים. מודעות זו תאפשר בשלבי ההוראה הבאים לעמת את הקוראים עם התפיסות הסטריאוטיפיות שלהם לאור ההתרחשויות ביצירה.	להלן מודגמות שלוש "כניסות" אפשריות למפגש עם היצירה כדי לעורר דיון על תפיסות סטריאוטיפיות לעומת היכרות מעמיקה. א. המורה מבררת עם התלמידים האם אפשר להסיק על אופיו של אדם על פי מראהו החיצוני. המורה יכולה לשאול למשל, מה אפשר ומה אי אפשר ללמוד עליה עצמה על פי צבע שיערה. לצורך המחשה, יכולה המורה לחבוש פאה בצבע כלשהו או בצבע ג'ינג'י, ולשאול האם השתנתה דעתם עליה. ב. הצגת מבחר תמונות של ילדים בעלי שער בצבעים שונים. התלמידים בוחרים תמונה ומספרים מה הם חושבים על הילד המצולם ומדוע. לדיון: מה אפשר ומה אי-אפשר ללמוד על הילדים שבתמונות. ג. כתיבת המילה ג'ינג'י על הלוח. לדיון: אלו מחשבות מעוררת בילדים המילה ג'ינג'י. חשוב שהמורה תכוון את דיון למידע המועט שיש לנו על אנשים רק לפי מראה החיצוני, וגם על היסקים המבוססים על סטריאוטיפים ודעות קדומות. רצוי לעודד את התלמידים לתאר מצבים שבהם היכרות מעמיקה שינתה את ההתרשמות הסטריאוטיפית הראשונית.

2. האזנה לקריאה מוטעמת של היצירה מפי קורא מיומן

קריאה מוטעמת של מבואר מתווכת בין הילד ליצירה ומקלה את הבנתה, הקריאה מזמינה להקשיב ולהתרכס, מצוררת צניין ביצירה ומציעה פרשנות.

שיקולי דעת	מהלכי הוראה ופעילויות אפשריות
	א. המורה קוראת את היצירה. ב. האזנה וצפייה בדליה פרידלנד שקוראת את היצירה באופן פרשני. (להאזנה ל"גינג'י" יש לעבור לדקה ה-13.50 בסרטון).

3. הזמנה לחיבור אישי, אינטואיטיבי ורגשי ליצירה

ההזמנה לחיבור האישי תאפשר לתלמידים להביע רגשות, מחשבות, שאילתות, ולהיזכר בהתנסות אישית דומה..

שיקולי דעת	מהלכי הוראה ופעילויות אפשריות
השיר "גינג'י" עוסק בדחייה חברתית. הקוראים עשויים להזדהות עם הרגשות שדחייה כזאת מעוררת, לחוש אמפתיה כלפי הגיבור ואולי להתעודד כמוהו וגם לפתח רגישות כלפי האחר.	בסיום הקריאה רצוי להשתהות ולאפשר התפתחות של שיח חופשי. המורה מעודדת את התלמידים להגיב בדרכים שונות. א. המורה שואלת שאלה מנחה כמו: מה דעתכם על השיר? מה הרגשתם? במה נזכרתם במהלך הקראת השיר? במה תרצו לשתף את יתר הכיתה? האם השיר מצא חן? למה? האם השיר עוצב? ב. המורה מבקשת לבחור מהיצירה שורה/ אמירה/ בית אשר ריגשו את התלמידים או מצאו חן בעיניהם, לשתף את המליאה ולנמק. ג. המורה מזמינה את התלמידים לצייר בעקבות התרשמותם מהיצירה. אפשר לחזור לציור בסיום הלמידה להתבוננות נוספת.

4. הבנת היצירה לעומק – התייחסות לרובד הגלוי ולרובד הסמוי של היצירה

אחד המאפיינים של צולט השיח הספרותי הוא כתיבה השוללת יחדיו אמירה גלויה עם אמירה סמויה, דברים ברורים הנאמרים במפורש עם דברים הנתונים לפרשנות הקורא. לפיכך תיהלך הטקסט הספרותי עם התלמידים מחייה לצתים מצדו בין אמדי ההבנה השונים ושירתם זה כזה בהתאם לנושאים ולרעיונות הצולטים מן היצירה..

שיקולי דעת	מהלכי הוראה ופעילויות אפשריות
חשוב שבשלב הראשון המורה תברר עם התלמידים אם עקבו אחר תוכן השיר: האם הבינו מי הדובר ומה הוא מספר על עצמו, על רגשותיו, על מה שקרה לו. האם הבחינו בחלום בשיר ועל מה מסופר בו. בשלב זה התלמידים יעמיקו את הבנתם בשיר דרך עיון ברעיונות, בדמויות, באמצעים הרטוריים והספרותיים. זאת, תוך כדי מעבר בין הרובד הגלוי לבין הסקת מסקנות, פרשנות והערכה.	שלב ראשון – הבנה ראשונית של התוכן אפשר לשחזר את תוכן השיר באמצעות שאלות ותשובות אגב חזרה אל השיר לבחינה חוזרת, לדוגמאות, לתימוכין. לדוגמה: מי הדובר בשיר? איך יודעים זאת? מה אנחנו יודעים עליו, ממה שהוא מספר לנו?
לצבעים מקום בולט בשיר, הן בתיאור העולם הצבעוני והמגוון והן בתיאור ארמונו של המלך דוד. מעניין יהיה לראות שגם השער של הילד הדובר מתואר בשיר בשמות שונים למרות שהצבע עצמו נשאר קבוע ואף נתן לשיר את שמו – "ג'ינג'י". הצבע נקרא אחרת בפי דוברים שונים בשיר והדבר עשוי להעיד על נקודת מבטם ועל יחסם לילד. גם הוא עצמו משנה לאורך השיר את שם הצבע של שער, מה שעשוי להעיד על האופן	שלב שני – התבוננות מעמיקה ברעיונות א. נקודות המבט השונות על צבע השער וגילוי השינויים המתרחשים אצל הדובר ביחס לצבע שער הפעילות: התלמידים יתבקשו למצוא בשיר אזכורים של צבע השער. אפשר להיעזר בטבלה שלהלן. מומלץ להשלים אותה בעבודה משותפת של המורה ותלמידי הכיתה. חשוב להקפיד שתשובות התלמידים תהיינה מבוססות על הטקסט. לבסוף יתמקד הדיון בנקודות המבט השונות בשיר על צבע השער הג'ינג'י.

שיקולי דעת	מהלכי הוראה ופעילויות אפשריות																												
שבו הוא תופס את עצמו. להלן נביל את התלמידים להתבונן בדרך שבה הדמויות השונות מכנות את הדובר ונסיק מכך על יחסן אליו כפי שהדבר נתפס בעיניו.																													
		<table border="1"> <thead> <tr> <th data-bbox="858 510 1056 645">איך יודעים? (תימוכין מתוך השיר)</th> <th data-bbox="1056 510 1190 645">איזה רגש מעורר הצבע?</th> <th data-bbox="1190 510 1324 645">צבע השער בעיני הדמות</th> <th data-bbox="1324 510 1439 645">הדמות</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="858 645 1056 824">אימא משתמשת גם במילה "מחמדי" המצביעה על חיבה ואהבה</td> <td data-bbox="1056 645 1190 824">אהבה, הכלה, קבל</td> <td data-bbox="1190 645 1324 824">זהב ג'ינג'י</td> <td data-bbox="1324 645 1439 824">אימא</td> </tr> <tr> <td data-bbox="858 824 1056 936"></td> <td data-bbox="1056 824 1190 936"></td> <td data-bbox="1190 824 1324 936">ג'ינג'י</td> <td data-bbox="1324 824 1439 936">הילדים בכיתה וברחוב</td> </tr> <tr> <td data-bbox="858 936 1056 1003"></td> <td data-bbox="1056 936 1190 1003"></td> <td data-bbox="1190 936 1324 1003">ג'ינג'י</td> <td data-bbox="1324 936 1439 1003">הדובר בשיר</td> </tr> <tr> <td data-bbox="858 1003 1056 1070"></td> <td data-bbox="1056 1003 1190 1070"></td> <td data-bbox="1190 1003 1324 1070">צהוב</td> <td data-bbox="1324 1003 1439 1070">הדובר בשיר</td> </tr> <tr> <td data-bbox="858 1070 1056 1151"></td> <td data-bbox="1056 1070 1190 1151"></td> <td data-bbox="1190 1070 1324 1151">ג'ינג'י</td> <td data-bbox="1324 1070 1439 1151">דוד המלך</td> </tr> </tbody> </table>	איך יודעים? (תימוכין מתוך השיר)	איזה רגש מעורר הצבע?	צבע השער בעיני הדמות	הדמות	אימא משתמשת גם במילה "מחמדי" המצביעה על חיבה ואהבה	אהבה, הכלה, קבל	זהב ג'ינג'י	אימא			ג'ינג'י	הילדים בכיתה וברחוב			ג'ינג'י	הדובר בשיר			צהוב	הדובר בשיר			ג'ינג'י	דוד המלך			
איך יודעים? (תימוכין מתוך השיר)	איזה רגש מעורר הצבע?	צבע השער בעיני הדמות	הדמות																										
אימא משתמשת גם במילה "מחמדי" המצביעה על חיבה ואהבה	אהבה, הכלה, קבל	זהב ג'ינג'י	אימא																										
		ג'ינג'י	הילדים בכיתה וברחוב																										
		ג'ינג'י	הדובר בשיר																										
		צהוב	הדובר בשיר																										
		ג'ינג'י	דוד המלך																										
היוצרת בונה אצל הקוראים את ההתרשמות מן הניגודיות בבית זה של השיר: התיאור המגוון של הצבעים בטבע המשתלבים אלו באלו ויוצרים רושם של עולם הרמוני ומלא חיים אל מול הילדים הצהובים - יוצאי הדופן. חשוב להנגיד את התיאורים המרובים בשורות-הבית עם השאלה בסוף הבית. ו' החיבור שאינה במשמעות של הוספה פשוטה, מבליטה את הניגוד בין התיאור שלפניה לבין השאלה שאחריה.	ב. אמצעים ליצירת ניגודיות בבית השלישי התלמידים יתבקשו לסמן את שמות הצבעים המופיעים בבית השלישי. סימון הצבעים בשיר ידגיש את הצבעוניות בעולם. - רבים הצבעים עמך, ה' - תַכְלֵת פְּרִשֶׁת על פְּנֵי הַשָּׁמַיִם, וּלְאֵמָא שְׁלֵי חוֹמוֹת הָעֵינַיִם, רֶק לְעֵלָה, וְלִנְרָד נְרָד, אוּ לְבָן, אוּ אֲדָם, וְעוֹד יֵשׁ, וְעוֹד! רבים הצבעים עמך, ה', זָפִים וּמְרֻבִּים! וְלָמָּה בְּרָאת לָךְ יְלָדִים צְהָבִים. ה', צְהָבִים? המורה תנהל דיון על האווירה העולה מן התיאור הצבעוני בבית זה. אפשר להציע לתלמידים לאתר בבית השלישי משפט היוצר את התחושה המנוגדת לאווירה ההרמונית ששררה קודם (וְלָמָּה																												

שיקולי דעת	מהלכי הוראה ופעילויות אפשריות
	בְּרַאת לך ילדים צְהָבִים, ה', צְהָבִים?). מוצע להפנות את תשומת הלב לתפקיד ו' החיבור כמדגיש ניגודיות ("ולמה בראת לך ילדים צהובים", "וברחוב הם קוראים לי... 'ג'ינג'"), לעומת מקומות אחרים בשיר שבהם תפקידו לבטא הוספה ("ולאמא שלי חומות העיניים", "ירוק לעלה ולוורד ורוד").
המפגש עם דוד המלך מוצג בהדרגה (כמו בצילום "קלוז אפ") באמצעות התיאור המלווה את כניסתו של הדובר להיכל עד שהוא מתקרב אל המלך. התיאור מעצים את מעמדו הרם של המלך: השמים, גן העדן, ההיכל וכיסא המלכות הם הכנה למראה המרהיב והנאדר של דוד המוקף משרתים, אריות וחיילים ושהכול סביבו זהב. בשיאו של התיאור, מגלה הדובר שצבע שערו של המלך הוא ג'ינג'י כצבע שערו שלו. סימן הקריאה במשפט: "וצהובים תלתליו!" מעיד על הפתעתו ועל התרגשותו של הדובר: המלך המכובד והרם הוא ג'ינג'י כמוהו. השער הג'ינג'י של המלך הוא בעצם זהב של מלכות. בעקבות כך שערו הג'ינג'י של הילד הופך בעיני עצמו פתע-פתאום מסיבה לגנאי ולהדרה חברתית - לתכונה שאפשר להתהדר בה: תכונה של מלך מכובד, יפה ומקרין הוד והדר על סביבותיו. חשוב לדון עם התלמידים כיצד מתמודד הדובר בשיר עם תחושותיו הקשות באמצעות החלום והמפגש עם המלך דוד.	ג. תיאור הכניסה לארמון והמפגש עם דוד המלך המורה תמקד את תשומת הלב של התלמידים בבית החמישי. המורה תבקש מהתלמידים לסמן בצבעים שונים את המשפטים המתארים את ההיכל, את המשפטים המתארים את ה"תפאורה" סביב המלך דוד בהיכל ואת המשפטים המתארים את הדמיון בין הדובר לבין המלך דוד. נְשֵׁם בְּמָרוֹם, בְּגֹן-עֶדֶן – הֵיכַל, וְבוֹ בְּהֵיכַל – כְּסֵא-הַמְּלָכוֹת, וַיּוֹשֶׁב לוֹ הַמֶּלֶךְ דָּוִד, וַבְּגָדוֹ הַשָּׂרְבִיט, וְאַרְי מִימֵינוּ וְאַרְי מִשְׁמָאלוֹ, וְעוֹמְדִים לְפָנָיו מִשְׂרָתָיו וְשָׂרָיו, וְעוֹמְדִים לְפָנָיו רִבְבוֹת חֵילוֹתָיו, וְהַכֹּל – זָהָב וּמִתְחַת לְפֶתַח יוֹרְדִים תִּלְתְּלֵיוֹ – צְהָבִים תִּלְתְּלֵיוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ דָּוִד, צְהָבִים תִּלְתְּלֵיוֹ! וְכֹל אֶדְמוֹנִי המורה תסב את תשומת לבם של התלמידים לכך שהתקבלו, למעשה, שלושה חלקים לבית: החלק הראשון מתאר את הכניסה להיכל עד להתמקדות בדוד; החלק השני מתמקד בתיאור סביבתו של דוד בהיכל; והחלק שלישי מתמקד בשערו של דוד אפשר להמחיש את התיאור ההדרגתי וההתקרבות למלך באמצעות תרשים כגון זה:

שיקולי דעת	מהלכי הוראה ופעילויות אפשריות
	המורה תברר עם התלמידים מה משמעות התיאור המפורט של הארמון ושל המלך דוד בבית זה. בסוף הבית הצבעים צהוב ואדמוני מתלכדים לצבע אחד צהבים תלתליו של המלך דוד, צהבים תלתליו: וְכֵן אֶדְמוֹנִי", כלומר ג'ינג'. התלכדות זאת מבטאת את ההשלמה של הגיבור עם צבע שערו והכרתו במיוחד וביפה שבו.
כחלק מההתמודדות עם הקושי החברתי נשען הדובר על הקרבה לדמויות התומכות בו. אמו מלווה אותו, אליהו הנביא נושא אותו ודוד המלך מוצג כדמות אבהית וקרובה אליו. הקרבה בין דוד המלך לילד מוצגת בשיר לא רק באמצעות הדגשת הדמיון בין המלך לילד, אלא גם באמצעות הדגשת הקשר האינטימי ביניהם: המלך מתקרב אל הילד, פונה אליו ומכנה אותו בשמות חיבה, אהבה וחמלה בדומה לביטויי החיבה של אימו. העובדה שהדובר חוזר באזני הקוראים על המילים שהושמעו באוזניו מדגישה את חשיבותן בעיניו, מדגישה את הערך שהוא מייחס לאהבת האם ולאהבתו של דוד המלך שאליהם הוא חש קרבה. הדברים עומדים בניגוד לתחושת הניכור והדחייה שהוא חווה מצד הילדים האחרים – "הם". התמיכה והליווי של האם מובעים גם באמצעות המסגרת של השיר: הבית הראשון והאחרון מציגים את האם שנמצאת שם איתו ומסוככת עליו.	ד. הישענות הדובר על חיבתם המגוננת של אמו ושל דוד המלך התלמידים יתבקשו לאתר מילים בפי הדמויות בשיר שמבטאות אהדה, חיבה ואהבה לדובר (מחמדי ,ילדי, קטנטוני, פתי שלי, אפרוחי , גש אלי, קרב , הביט אל תוכי). אפשר להתבונן בתופעה הלשונית המודגמת במילים אלו: מחמדי - מחמד שלי ילדי - ילד שלי קטנטוני - קטנטן שלי אפרוחי - אפרוח שלי. חשוב להדגיש את ההבדל בין הדמויות המרוחקות הקוראות לילד "ג'ינג'" לעומת הדמויות הקרובות לילד הקוראות לו ועוטפות אותו בכינויי השייכות שלי- ילדי, מחמדי. התלמידים יתבקשו לאתר את מילות החיבה בבית השישי ולזהות מפי מי הן נאמרות. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ דָּוִד : גֶשׁ אֵלַי, קֶטְנֹנִי, פְּתֵי שְׁלִי, וְרָאָה – גַּם אֲנִי גִינְגִי! וְהִבִּיט אֶל עֵינָי, וְהִבִּיט אֶל תּוֹכִי, וַיִּלְחַשׁ : אֶפְרוּחִי, אֶפְרוּחִי, גִּינְגִי שְׁלִי!

שיקולי דעת	מהלכי הוראה ופעילויות אפשריות
	כָּךְ אָמַר לִי דָוִד, כָּךְ אָמַר לִי הַמֶּלֶךְ. המורה תפנה את התלמידים לבית האחרון כדי לזהות את ההקבלה בקרבה שבין הילד למלך דוד לבין הקרבה עם אימו. כמו כן, תדון עם התלמידים במשמעותו של הדמיון בין הבית הראשון לבית האחרון היוצרים מעין מסגרת לשיר. וְאִמָּא שְׁלִי – גַּם הִיא שָׁם הִיְתָה עִמָּדִי, וְלַחֲשָׁה – מְחַמְדִי, מְחַמְדִי...
	ה. התבוננות בנפש לעומת התבוננות במראה החיצוני <u>הזמנה לדיון:</u> התייחסות למשפט: "והביט אל עיני והביט לתוכי"; מה הכוונה ב"הביט אל תוכי"? חשוב להדגיש שדוד המלך מביט אל תוכו, כלומר אל נפשו, ואוהב את מי שהוא באמת. דוד המלך אינו מסתפק בחיצוניותו של הילד ובצבע שערו. כדאי לחזור לשלב ההכנה ליצירה שבו עלו עמדותיהם של התלמידים כלפי מי שצבע שערו הוא ג'ינג'י.

5. הזמנה לעיבוד אישי ולביטוי יצירתי בעקבות היצירה

כדי לפתח הבנה ספרותית ולהעמיק את המשמעות האישית, חשוב לאפשר לתלמידים לבטא את הציבור הרחב והקואנטיטבי שלהם. יצירה באמצעות דיון, כתיבה, קריאת יצירה נוספת, אמצעים אמנותיים, או כל דרך ביטוי אחרת המתאימה לתלמידים ולמורה.

שיקולי הדעת	מהלכי הוראה ופעילויות אפשריות
הדיון בתפישות סטראוטיפיות שעלה כבר בשלב ההכנה והכתיבה מנקודת מוצא אמפתית, ייערך הפעם לאחר שהתלמידים נחשפו לרגשותיו של הגיבור בעקבות העמדות השליליות כלפיו ולאחר שהעמיקו ביצירה ובמסריה. חשוב שהמסר החינוכי יעבור לתלמידים באופן עקיף, דרך ההזדהות עם הגיבור, ולא בדרך של הטפה או בדרך דידקטית מדי. יודגש כי מטרת הפעילות המוצעת אינה ללמד מבנים של כתיבת מכתבים, אלא כוונתה להציע דרך לעורר את המעורבות הרגשית-אישית של התלמידים בסיפורו של הגיבור ולעודדם להבעה אישית.	• הזמנה לכתיבה המורה תזכיר לתלמידים את השיחה שנערכה בעת ההכנה למפגש עם היצירה. בשיחה זאת התייחסו התלמידים לעמדות סטראוטיפיות הקיימות בחברה. בעקבות קריאת היצירה, תבקש המורה מהתלמידים לכתוב תגובה על התהליך הרגשי שעבר הגיבור בשיר. אפשר להציע להם לכתוב – בשם ג'ינג'י או בשם עצמם – מכתב לחברים בכיתתו של ג'ינג'י ולספר כיצד ג'ינג'י מרגיש וכיצד הוא היה רוצה שיתייחסו אליו. במידת הצורך, אפשר לערוך דיון בעל פה כהקדמה לכתיבה. לאחר הכתיבה והקריאה של מכתבי תלמידים, אפשר לערוך דיון בתפישות סטראוטיפיות ובהשפעתן על רגשותיהם של יחידים בחברה.
גם פעילות זאת עוסקת בתפישות סטראוטיפיות, אך אינה נעשית באמצעות דיון בלבד, אלא גם באמצעות הצגה גרפית סמלית של הרעיונות. ההסבר של הילדים מאפשר לעסוק בדימוי העצמי של ג'ינג'י, בתחילת השיר ובסופו ובשינוי שחל ברגשותיו של ג'ינג'י לגבי מיקומו בחברה.	• יצירת תמונה המביעה את מקומו של ג'ינג'י בחברה המורה תחלק עיגולי נייר אחדים בצבעים שונים וביניהם עיגול כתום אחד. המורה תזמין את התלמידים לדמייין כי העיגולים הם החברים והעיגול הכתום הוא הילד ג'ינג'י בשיר. כל ילד יבחר כיצד להניח את העיגולים על דף לבן, ובהמשך יוכל לשתף אחרים ולנמק מדוע מיקם את העיגולים בתמונה כפי שהם ולאיזה חלק בשיר מתאימה התמונה שיצר. ראו דוגמאות אפשריות: ג'ינג'י מרגיש יוצא דופן, נחות, בודד. התמונה מתאימה מתאים לתחילת השיר, שם מסופר כי ג'ינג'י מרגיש כאב וצער בשל צבע שיערו המבדיל אותו משאר החברים. ג'ינג'י, ילד מוקף חברים בעל תחושת בטחון עצמי. התמונה מתאימה לסוף השיר. ג'ינג'י מקבל את עצמו, שלם עם צבע שיערו ומראהו ומרגיש כמו כולם.

פעילות זו מכוונת את נקודת מבטם של התלמידים למקורות שמהם שאב ג'ינג'י כוחות להתמודד עם צערו: אהבתה של אמו, ההישענות על אליהו והקרבה לדוד המלך ומציאת הדומה ביניהם. המורה תזמין את התלמידים לדון בדרכים הללו ולחשוב יחד מי באמת סייע לג'ינג'י להתמודד. חשוב להגיע למסקנה כי ג'ינג'י עזר לעצמו בעזרת החלום והדמיון.	• יצירת עלילון המתאר את שלבי התמודדותו של ג'ינג'י עם כאבו ודימויו העצמי				
	אמא בחלום...	דוד המלך בחלום...	אליהו בחלום...	אימא מנחמת...	הכאב והעצב בעקבות לעג החברים בלילה בתוך-תוך פרי' בער! שער' ג'ינג'י...
המורה תבקש מהתלמידים להוסיף כותרת מתאימה לעלילון.					

6. הערכת הלמידה

כדי למד את הייחודיות של צולט השיח הספרותי, יש ללמוד, למד מהלכי ההערכה, ביטוי אישי ופרשנות ייחודית. אפשר להציע את ההערכה על יצירה שכבר נלמדה בכיתה או על יצירה ייחודית הנלמדת על יצירה אחרת.

שיקולי הדעת	דרכי הערכה														
ההתמודדות עם השיר "גינג'י" נעשתה בליווי ובתיווך של המורה. בתהליך ההערכה תיבחן יכולתם של התלמידים לאפיין את רגשותיו של הילד הדובר בשיר ילדים לירי אחר.	הילדים יקראו שיר או שירים נוספים של מרים ילן שטקליס שבהם באים לידי ביטוי רגשות צער של ילדים, כגון דני גיבור, מיכאל, ידידי טינטן, ויתבקשו לזהות את הקושי של הדובר וכיצד הוא בא לידי ביטוי בשיר. שאלה לדוגמה: מה מרגישה הילדה/הדוברת בשיר וכיצד אנו יודעים זאת?														
<table border="1" data-bbox="248 1043 820 1917"> <thead> <tr> <th colspan="2" data-bbox="248 1043 820 1088">המטלה להערכה:</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td colspan="2" data-bbox="248 1088 820 1200">מה השתנה ברגשותיו של ג'ינג'י מתחילת השיר ועד סופו וכיצד זה קרה? הביאו הוכחות מהשיר.</td> </tr> <tr> <th colspan="2" data-bbox="248 1200 820 1245">רכיבים להערכה</th> </tr> <tr> <td data-bbox="248 1245 536 1357">כאב, צער, סבל, אכזבה, חוסר שביעות רצון הבאת הוכחה מן השיר.</td> <td data-bbox="536 1245 820 1357">זיהוי רגשותיו של ג'ינג'י בתחילת השיר.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="248 1357 536 1469">ג'ינג'י השלים עם צבע שערו ואפילו היה גאה בדמיון לדוד המלך.</td> <td data-bbox="536 1357 820 1469">תיאור השינוי במצבו הרגשי בסוף השיר.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="248 1469 536 1581">האם אליהו דוד המלך</td> <td data-bbox="536 1469 820 1581">זיהוי שלוש הדמויות שבהן הסתייע ג'ינג'י בהתמודדות עם צער.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="248 1581 536 1917">אמו- מילות חיבה ונחמה, מלווה צמודה, עומדת לצדו בצער. אליהו- דמות אוהבת כמו אב, מעודד: "קומה ילדי", עוטף אותו ונושא אותו. דוד המלך - דמות אבהית המעודדת ותומכת נפשית: "הביט אל תוכי".</td> <td data-bbox="536 1581 820 1917">הסבר כיצד ג'ינג'י הסתייע בכל דמות..</td> </tr> </tbody> </table>	המטלה להערכה:		מה השתנה ברגשותיו של ג'ינג'י מתחילת השיר ועד סופו וכיצד זה קרה? הביאו הוכחות מהשיר.		רכיבים להערכה		כאב, צער, סבל, אכזבה, חוסר שביעות רצון הבאת הוכחה מן השיר.	זיהוי רגשותיו של ג'ינג'י בתחילת השיר.	ג'ינג'י השלים עם צבע שערו ואפילו היה גאה בדמיון לדוד המלך.	תיאור השינוי במצבו הרגשי בסוף השיר.	האם אליהו דוד המלך	זיהוי שלוש הדמויות שבהן הסתייע ג'ינג'י בהתמודדות עם צער.	אמו- מילות חיבה ונחמה, מלווה צמודה, עומדת לצדו בצער. אליהו- דמות אוהבת כמו אב, מעודד: "קומה ילדי", עוטף אותו ונושא אותו. דוד המלך - דמות אבהית המעודדת ותומכת נפשית: "הביט אל תוכי".	הסבר כיצד ג'ינג'י הסתייע בכל דמות..	הערכה בעקבות הלמידה של השיר.
המטלה להערכה:															
מה השתנה ברגשותיו של ג'ינג'י מתחילת השיר ועד סופו וכיצד זה קרה? הביאו הוכחות מהשיר.															
רכיבים להערכה															
כאב, צער, סבל, אכזבה, חוסר שביעות רצון הבאת הוכחה מן השיר.	זיהוי רגשותיו של ג'ינג'י בתחילת השיר.														
ג'ינג'י השלים עם צבע שערו ואפילו היה גאה בדמיון לדוד המלך.	תיאור השינוי במצבו הרגשי בסוף השיר.														
האם אליהו דוד המלך	זיהוי שלוש הדמויות שבהן הסתייע ג'ינג'י בהתמודדות עם צער.														
אמו- מילות חיבה ונחמה, מלווה צמודה, עומדת לצדו בצער. אליהו- דמות אוהבת כמו אב, מעודד: "קומה ילדי", עוטף אותו ונושא אותו. דוד המלך - דמות אבהית המעודדת ותומכת נפשית: "הביט אל תוכי".	הסבר כיצד ג'ינג'י הסתייע בכל דמות..														

רשימת מקורות לקריאה נוספת על היצירה:

- גינ'י מרים ילן שטקליס, באתר [בין הצלצולים](#)
- [מרים ילן שטקליס](#) באתר "דףדף"
- [מרים ילן-שטקליס](#), באתר [המכון לתרגום ספרות עברית](#) (באנגלית)
- [מרים ילן-שטקליס](#) ב"לקסיקון הספרות העברית החדשה"
- [מרים ילן-שטקליס](#) ברשימת זוכי פרס ישראל לשנת תשט"ז
- [משירי מרים ילן שטקליס](#) - מאגרי מידע פדגוגיים, המכללה האקדמית בית ברל
- [האזנה לשירי מרים ילן-שטקליס](#) באתר [זמרשת](#)
- [מרים ילן-שטקליס](#) באתר "בנות"
- יעל דר, [יום אחד, כשהנפש פרצה לספרות הילדים העברית](#), באתר [הארץ](#) - על מרים ילן-שטקליס ו"פרח נתתי לנורית"
- אילנה אלקד-להמן, [מרים ילן שטקליס מפני ש... – על מקומה של מרים ילן-שטקליס באמצע המאה העשרים ובסופה](#)
- רותה קופפר, [פרח נתתי למי?](#), 27 ביוני 2008, באתר [עכבר העיר](#), גלריה
- [מבחר קישורים](#) (ליקטה: אילנה כהן), באתר מתיא תל אביב יפו
- [הספרים של מרים ילן-שטקליס](#) באתר [סימניה](#)
- סלינה משיח, [מרים ילן-שטקליס](#), ב-Jewish Women Encyclopedia (באנגלית)
- [טל איתן, לשחק עם ילד אחר: מבט מגדרי על שירי ילדים](#), ynet, 9 במאי 2012
- פתחו את השער: מדריך לכתה ד', מעלות: ירושלים, 1990, עמ' 176-178.

על היוצרת מרים ילן-שטקליס

מרים וילנסקי נולדה לד"ר יהודה ליב ניסן וילנסקי (את שמה "ילן" קראה מאוחר יותר על שמו: יהודה ליב ניסן) והדסה בת יצחק ליפשיץ בפוטוקי הסמוכה לעיר קרמנצ'וג שבאוקראינה, אז חלק מן האימפריה הרוסית. אביה היה מנהיג ציוני, ממייסדי קרן היסוד וחבר בתנועת המחתרת "בני משה" והיא התחנכה על ערכי היהדות והציונות. אחיה היה האדריכל עמנואל לוינסקי.

לאחר סיום לימודיה בבית הספר התיכון, למדה ילן-שטקליס פסיכולוגיה ומדעי החברה באוניברסיטת חרקוב, ולאחר מכן המשיכה ללימודי יהדות בבית הספר הגבוה ללימודי היהדות בברלין והשלימה תואר בספרנות בבית הספר לספרנות בפריז. בשנת 1920 עלתה לארץ, בגיל עשרים. בתחילה עבדה במשרדי "הדסה", אך לאחר זמן מה התקבלה לעבודה כספרנית במחלקה הסלאבית בבית הספרים הלאומי, שם עבדה עד לפרישתה.

בסוף שנת 1929 נישאה למשה שטקליס, שהיה מחשובי החוקרים הפרהיסטוריים של ארץ ישראל. לזוג לא נולדו ילדים.

את שירה כתבה, על פי דבריה, מתוך נפש מיוסרת. "שירים, כמו ילדים, נולדים בייסורים", היא אמרה. ילן-שטקליס התייתמה בגיל שש עשרה מאמה וחייתה בבדידות ובעצב. בהיעדר ילדים משלה, היא קיבלה את ההשראה לשירה מילדי אחרים. למרות, ואולי דווקא בשל כך, הפליאה לתאר חוויות ילדות ורגשות עמוקים של ילדים.

בתחילה כתבה למבוגרים, ולאחר עלייתה לארץ, בשנת 1922 פרסמה מספר שירים בשפה העברית שיועדו לקוראים מבוגרים. בגיל 34 התחילה לכתוב שירים וסיפורים לילדים, שהתפרסמו בתחילה בעיתון **דבר לילדים** ולאחר מכן בספרי שירים וסיפורים.

בשנת 1956 זכתה בפרס ישראל על יצירתה והייתה לכלת פרס ישראל הראשונה לספרות ילדים. בשנת 1968 הוענק לה אות יקיר ירושלים.

מרים ילן-שטקליס נפטרה בחיפה בשנת 1984 בגיל 83.

רבים משירה של ילן-שטקליס הולחנו והפכו לנכס צאן ברזל בשירת הילדים הישראלית. חלק משירה של שטקליס הולחנו סמוך לכתיבתם ואף הופיעו בליווי תווים כשנתפרסמו לראשונה. אך במהלך השנים זכו השירים לעיבודים רבים, ביניהם של זמרי רוק שעיקר יצירתם מופנית למבוגרים ושביצעו את שירה אותם הכירו כילדים, בהם: "מיכאל" ("חיכיתי חיכיתי, בכיתי בכיתי, ומי לא בא? מיכאל"), "דני גיבור" (הידוע בזכות השורות "פרח נתתי לנורית" ו"זולגות הדמעות מעצמן", ומוכר בלחנו של מקס למפל), "הסבון בכה מאד", "שמש שמש בחלון", "ג'ינג'י" ("לילדי ראש זהב"), "ידידי טינטן", "בובה זהבה", "לשפן יש בית", "אצו רצו גמדים", "רוח רוח" ועוד.

אמצעים לשוניים וספרותיים בשיר "ג'ינג'י"- הרחבה למורים⁶

אמצעי ספרותי	הגדרת המושגים הספרותיים	כיצד האמצעי הספרותי מתבטא ביצירה?
ארמזים (אָלוזיות)	התייחסות מילולית, מפורשת או משתמעת של אדם למקום, לאירוע או ליצירה אחרת. המקורות העיקריים לארמזים בספרותנו הם התנ"ך, התורה שבעל-פה וספרי התפילה.	השיר בנוי על ארמז (אָלוזיה) מקראי: על דוד המלך נאמר: "...והוא אדמוני, עם יפה עיניים וטוב רואי" (שמואל א' ט"ז, 12). צבע שערו נזכר בשיר כמאפיין מרכזי של הדמיון בין הדובר לדוד המלך.
מילה מנחה: מילה שחוזרת במשמעויות משתנות	מילה החוזרת ביצירה, בצורה אחת או בצורות שונות, מלכדת את הפרק ברעיון, בתמונה ובצליל ומקדמת את העניין. מילה מנחה היא אמצעי אמנותי רטורי ומעין מפתח לקריאה נבונה של היצירה.	המילה "ג'ינג'י" חוזרת פעמים רבות בשיר. לחזרה מטרה עיקרית של הדגשת המוטיב המשמעותי שמוביל את השינויים ביצירה; שכן מה שמניע את האירועים הוא שינוי היחס אל צבע השער. הצבע עצמו אינו משתנה; הדמויות השונות בשיר רואות אחרת את הצבע ויש שינוי גם באופן שהילד רואה את הצבע. המילה המנחה היא, במקרה הזה, הציר הקבוע שסביבו נע השינוי.
שימוש בסמליות של צבעים	סמל (סימבול) הוא פיגורה לשונית, משהו העומד במקום משהו אחר. "משהו" זה יכול להיות מילה, ניב, מקום או מוצג וכדומה, שיש לו משמעות עצמית, ועם זאת הוא נתפס כמייצג וכממחיש תכונה או רעיון, רגש או שאיפה, מושג או פעולה אחרים.	השיר בנוי על משחק בצבעים, המדגיש את הערך הסובייקטיבי שמייחסים לתכונות אנושיות ושגורם לרגשות ולתגובות שונים: • האם אומרת תמיד לילדה ששערו זהב. • הילד וחבריו אומרים "ג'ינג'י" ככינוי גנאי. • דוד המלך הוא אדמוני, שם-תואר נדיר וקדום יותר, והכול סביבו זהב. לדובר בשיר שער אדמוני אך הוא קורא לו "צהוב". לצבע הצהוב מתקשרים רגשות קנאה ושנאה. ייתכן שבאמצעות הצגתו של "ג'ינג'י" כבעל צבע שער צהוב ("וְלִמָּה בָּרָאתָ לָךְ יְלָדִים צָהָבִים, ה';

⁶ מילון מושגים זה משמש בעיקר למורים. יודגש כי התלמידים בכיתות ג'-ד' אינם נדרשים להכיר מונחים אלה בשמותיהם או להסבירם.

אימצעי ספרותי	הגדרת המושגים הספרותיים	אימצעי ספרותי
איצד האימצעי הספרותי מתבטא ביצירה?		
השיר מתחיל באימא הקוראת לבנה "מחמדי" ומסתיים באותה אימא הקוראת לאותו הילד באותו השם - "מחמדי" – אך במשמעות שונה. משמעות המילה "מחמדי" בבית האחרון עשויה להיות שהדובר למד לאהוב את עצמו והרגיש טוב עם עצמו; או אולי היא מבטאת את הנחמה הקלה שמצא הדובר בתוך הרגעים הרבים של העצב.	החזרה בא להדגיש את הפרט החוזר אם בגלל חשיבותו, ואם בגלל הצורך לסכם ולשכנע.	מילים חוזרות בפתיחה ובסגירה של היצירה